

svoje protivnike ne samo intelektualno nego i moralno osporava. U tom smislu se gledanje da je holokaust neuporediv događaj može označiti kao ideologija, slažu se Novik i Finkelštajn. Osim njih Aksel Šmit i Detlef Klausen takođe su pokazali ideološku upotrebu pojma holokaust (Schmitt 2001, Claussen 1994). Čarobna reč holokaust potisla je Aušvic i Bergen-Belsen nudeći emotivno прибежиште od besmislenosti intelektualnih sećanja. Zamena Aušvica sa holokaustom više je od ekstremne komercijalizacije sećanja samih žrtava i njihovog estetskog uobličavanja. U prvi mah može izgledati da se radi samo o izmeni simbola stradanja (holokaust umesto Aušvica) ili o različitom stupnju pojmovne apstrakcije (holokaust kao zbirni pojam svih oblika logorskog uništavanja ljudi). Zaokret je, međutim, znatno dublji jer se tema sve više udaljava od realnih istorijskih dešavanja, a jedna od posledica je formalizam tumačenja. Naime, ukoliko se holokaust postulira kao neobjašnjiv fenomen ne može se istražiti društvena struktura apsolutnog terora, tj. konkretna funkcija i struktura logora. Treba razlikovati logore koji su služili isključivo likvidaciji (Treblinka, Sobibor, Aušvic-

Birkenau itd) od onih u kojima je smrt došla nakon intenzivnog terora (Dahau, Buchenwald, Majdanek, Aušvic). Bilo je logora u kojima su bili smešteni kapitalistički pogoni koji su eksploatisali besplatnu radnu snagu proizvedeći delove za naoružanje. Osim toga logori se razlikuju po sastavu zatvorenika: politički zatvorenici, strani radnici, ratni zarobljenici, Jehovini svedoci, Romi itd. Svaki logor je građen za posebne ciljeve sa različitim upravama. Organizacija logora nije bila ista već je zavisila od namene. Treba razlikovati logore za likvidaciju od onih gde se ubijalo radom, glađu i nasiljem. Npr. u radnim logorima mnogi su preživeli, najviše ubijenih bilo je među Jevrejima, a najmanje među kriminalcima i nemačkim zatvorenici. Zbirni pojam holokaust zamagljuje pomenute razlike i sprečava uočavanje njihove konkretnije funkcije.

Na sličan način je i zbirni pojam totalitarizam sprečavao istoricističko tumačenje holokausta kao neuporedivog zločina. Odmah posle 1945. nije se moglo probiti shvatanje o središnjoj ulozi holokausta u fašističkom nasilju. Teorije o totalitarizmu proklamovale su da se 1945. uistinu ništa nije promenilo, jer se treba i dalje boriti protiv istog neprijatelja – totalitarizma. Pošto su fašizam i socijalizam izjednačeni, po toj logici ispali su istovetni holokaust i progoni s druge strane gvozdene zavese. Tragati za razlikama među komunističkim i fašističkim logorima značilo je propagirati komunizam, tim pre jer su i komunisti koristili holokaust u svojim teorijama o fašizmu kao argument protiv kapitalizma. Osim toga američkim Jevrejima nije išao na ruku antisemitski stereotip da su svi Jevreji tobože komunisti (jer su anacionalni, a i Marks je bio Jevrejin). Na taj način teorije o totalitarizmu bile su snažna brana isticanju neuporedivosti holokausta. Ni objavljivanje poznatog dnevnika Ane Frank nije mnogo izmenilo ovaj stereotip, jer je ova knjiga uzeta za univerzalni simbol dečje, a ne jevrejske patnje. Dnevnik Ane Frank pomogao je integraciju Jevreja u američko društvo pobednika koje je uvek poštovalo ćutljive, stoičke heroje. Štaviše između 1946. i 1948. jevrejske organizacije u SAD odbile su dizanje u Nju Jorku spomenika ubijenim evropskim Jevrejima, jer su procenile da bi taj spomenik mogao uticati na Amerikance da na Jevreje gledaju isključivo kao na žrtve, što bi opet "podsećalo na slabost i bespomoćnost jevrejskog naroda" i ne bi bio u interesu jevrejstva (Klein 2001). Tek mnogo godina kasnije ova procena je izmenjena pa je izgrađen Holokaust muzej u Vašingtonu. Novik i Finkelštajn se slažu da se ključna promena zbila između dve izraelske agresije 1967. i 1973. Doduše i suđenje Ajhmanu 1961. bilo je važno, ali je u SAD i ono objašnjavano u sklopu teorija o totalitarizmu. Od kraja